

УДК 338.242

М.М. ДУДІН, канд. екон. наук, Харківський національний університет внутрішніх справ

ПОДОЛАННЯ СИСТЕМНОЇ КОРУПЦІЇ ЯК ЗАСАДНИЧОЇ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ТІНІЗАЦІЇ

Ключові слова: системна корупція, протидія корупції, антикорупційне законодавство, підприємницька безпека, політична воля, тіньова економіка, тінізація

Інтеграційні та глобалізаційні процеси, розвиток суспільства на засадах соціального партнерства, створюють вимоги та умови відкритості та прозорості для національних економік країн, їх детінізації. Саме ці, з одного боку, позитивні процеси, висувають проблему протидії корупції, яка в минулому була суто національною проблемою, та за сучасних умов вийшла за межі кордонів окремих держав і об'єктивно стає глобальним економічним питанням, що й обумовлює високий ранг протидії корупції у системі заходів формування стратегії підприємницької безпеки в умовах тіньових процесів національної економіки [1, с.223]. Сучасна наукова думка не пропонує уніфікованого визначення або єдиного науково-методичного підходу до трактування шляхів подолання корупції. Множина підходів до визначення сутності корупції свідчить про комплексність цього явища та потребує більш глибокого і всебічного аналізу феномену корупції в умовах інституціоналізації світової економіки та посилення процесу інформаційної глобалізації.

Ефективна протидія корупції неможлива без глибокого та послідовного наукового забезпечення, без реальної оцінки здійснюваних заходів, об'єктивного аналізу факторів

корупції. Також: не можна визнати належним рівень такого забезпечення в Україні.

Лише окремі аспекти проблеми протидії корупції протягом існування України як незалежної держави були предметом досліджень, які проводили Л.І. Аркуша, Г.С. Буряк, О.О. Дудоров, В.С. Лукомський, Є.В. Невмержицький, О.В. Терещук, С.А. Шалгунова та ін. Серед вітчизняних науковців помітний внесок у вирішення зазначених питань зробили А.В. Багрій-Шахматов, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.М. Гаращук, П.Т. Гега, В.О. Глушков, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, А.П. Закалюк, В.С. Зеленецький, О.Г. Кальман, М.І. Камлик, В.А. Клименко, В.П. Корж, М.Й. Коржанський, І.І. Мазур, В.О. Мандибурра, П.С. Матишевський, Г.А. Матусовський, В.О. Навроцький, С.Г. Омельченко, А.І. Редька, О.Я. Светлов, І.В. Сервецький, В.В. Туркевич, М.І. Хавронюк, В.І. Шакур.

Теоретично не розробленими взагалі або малодослідженими в науковому плані залишаються ключові проблеми протидії корупції, насамперед розуміння соціальної та правової природи корупції, визначення її сутнісних ознак, сфери вияву, суб'єктів, видів корупційних правопорушень, корупційної злочинності, механізму та факторів корупції, тенденцій її розвитку, змісту антикорупційної діяльності, її суб'єктів, напрямів, засобів.

Низка питань, які стосуються цієї проблеми, залишається дискусійною. Такий стан теоретичної розробки проблеми відбивається на формуванні антикорупційної політики, обґрунтуванні конкретних цілей та основних напрямів протидії корупції, здійсненні правоохоронної діяльності у цій сфері. Необхідно визначити проблеми протидії не лише корупційній злочинності, але й корупції загалом.

Протидія корупції є однією з найактуальніших соціально-політичних проблем сучасності, розв'язання якої для багатьох країн надзвичайно складна і важлива справа. Для України корупція стала чинником, що реаль-

но загрожує конституційному ладу держави та її національній безпеці [2].

В Україні був прийнятий Закон «Про заходи запобігання протидії корупції», який значно розширив можливості держави щодо запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень збитків, шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави [3]. Уряд країни ухвалив важливе рішення про створення підрозділів з питань запобігання та протидії корупції у всіх міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, обласних. Їхнє першочергове завдання – здійснювати превентивні антикорупційні заходи.

Виконавча влада гостро відчуває необхідність підвищити контроль за діяльністю всіх своїх структур, (запобігатиме та протидіятиме будь-яким виявам цієї давньої суспільної хвороби. Підґрунтям з для прийняття Кабінетом Міністрів такого рішення стали світовий досвід з питань протидії корупції та результати реалізації в Україні Порогової програми Корпорації «Виклики тисячоліття». Йдеться про запровадження так званих служб внутрішньої безпеки, котрі функціонують у структурах органів державної влади багатьох країн світу.

Приміром, у всіх міністерствах Нідерландів на такі підрозділи покладаються завдання з реєстрації та виявлення порушень чиновниками антикорупційного законодавства. Державні організації цієї країни розробили і впровадили систему стимулів, за якими державному службовцю вигідно (у моральному та матеріальному сенсі) поводитися чесно й працювати ефективно. Такий моніторинг також, проводять згадані підрозділи. Недарма у 2009 р. індекс сприйняття корупції, за даними «Transparency International», для Нідерландів становив 8,9 (шосте місце у світі).

У всіх органах державної влади США також функціонують структури внутрішніх розслідувань – генеральні інспекції. Діяльність цих підрозділів регулюється законом США про Генерального інспектора (1978 р.). Індекс сприйняття корупції у 2009 р. для США становив 7,5 (19-те місце). Аналогічні підрозділи створені в кожному міністерстві Грузії. (Індекс сприйняття корупції у 2009 р. для Грузії – 4,1 (66-те місце). Діють підрозділи внутрішнього контролю в окремих державних структурах Польщі, зокрема в прикордонній службі. Індекс сприйняття корупції у 2009 р. для Польщі – 5,0 (48-ме місце) [4].

В Україні, як і в інших пострадянських країнах, бізнес і влада не розмежовані. Тенденція до зрощення бізнесу та політики, через формальний і неформальний вплив ФПГ на прийняття рішень вищими владними інституціями, започаткована в середині 1990-х років, досягла сьогодні найвищої позначки.

За оцінками експертів, найбільш прибутковим видом використання тіньових коштів є процес інвестування ресурсів у політику (політичне інвестування). Тобто, бізнес-група, або окремих бізнесмен (олігарх) з використанням тіньових ресурсів купує політичний ресурс – шляхом просування у владу «своїх людей» або підтримки своєї політичної партії чи створення певних політичних спілок (коаліцій, фракцій). У такий спосіб бізнес забезпечує власні інтереси, приватизуючи владний ресурс. В Україні, де немає чітко визначених правил відносин між бізнесом і владою, де влада і бізнес є неподільними, їх зрощення забезпечує процвітання політичної корупції.

Корупція має мультиплікативний ефект – поширює непрозорі правила гри на всю систему суспільних відносин у державі, зокрема, на економіку. Тіньова економіка, у свою чергу, створює умови для отримання тіньових фінансових ресурсів, які підтримують існування політичної корупції, прискорення

процесу гібридизації влади і олігархічного підприємництва. В результаті створюється «порочне коло» не добросовісної влади та не добросовісного бізнесу.

Політична воля влади є головним чинником успішності протидії корупції. «Саме політична воля визначає зміст, а значить і ефективність інших основних факторів протидії корупції, таким чином, ефективність протидії корупції загалом» [5, с.44, 237–238]. Однак, політичне керівництво України не демонструє належної волі у протидії політичній корупції, обмежуючись у кращому разі прийняттям певних рішень, які не завжди реалізуються на практиці, в гіршому – публічними заявами та закликами. До такого висновку спонукає наступне:

- стан виконання антикорупційних заходів і програм, прийнятих на державному рівні, та міжнародних зобов'язань України;
- оцінки рівня корупції (у т.ч. політичної) громадянами України;
- динаміка позицій України в міжнародних рейтингах, які формуються міжнародними організаціями, дослідницькими установами;
- інформація про факти і прояви політичної корупції в Україні, що оприлюднюється у вітчизняних ЗМІ, а також характер реагування на таку інформацію з боку правоохоронних органів;
- результати міжнародних і національних моніторингових з проблем корупції в Україні, здійснюваних вітчизняними та міжнародними антикорупційними державними та недержавними організаціями.

Брак політичної волі значною мірою є наслідком власної причетності вищих владних інститутів держави та їх окремих представників до політично-корупційних дій, їх зацікавленості в тих чи інших проявах політичної корупції або навіть корупційних схемах.

Одним із принципових недоліків сучасної системи протидії корупції є реальна відсут-

ність акцентованих у часі і просторі дієвих заходів протидії елітній (політичній) корупції як вихідній ланці сучасного корупційного процесу в Україні.

З метою запобігання поширенню корупції в Україні, необхідно виробити цілісну, диференційовану за цілями (таргетовану), суб'єктами, об'єктами та механізмами реалізації стратегію протидії цьому явищу [6]. Під час формування такої стратегії мають враховуватися наступні обставини:

- державна влада сама є корумпованою і тому не зацікавленою в реальній протидії політичній корупції;
- в Україні немає органів влади, впливових політиків, політичних і громадських структур; які можуть бути «моральним взірцем» дотримання антикорупційних норм і готові взяти на себе лідерство в боротьбі з корупцією;
- суспільство виявляє переважно «мовчазне обурення» проявами політичної і бюрократичної корупції і не є активним суб'єктом протидії їй; частина громадян сприйняли корупційні «правила гри» і діють згідно з ними;
- політична корупція має міцну економічну основу – ФПП, більшість з яких не зацікавлені в запровадженні прозорих норм ведення бізнесу та наближенні їх до європейських стандартів;
- Україна, як член міжнародних організацій, взяла на себе певні зобов'язання з протидії корупції, у т.ч. політичній; частина цих зобов'язань виконується;
- керівники вищих органів влади, лідери політичних сил публічно декларують наміри проти дії корупції; зокрема, антикорупційні ініціативи містяться у програмах практично всіх кандидатів на пост Президента України;
- існує суспільний запит на обмеження політичної корупції, про що свідчить, зокрема, високий рівень невдоволення суспільства корумпованістю влади та політичних сил і

критично низький рівень суспільної довіри до них;

– в Україні існує досить розвинута мережа неурядових організацій, у т.ч. антикорупційної спрямованості; ЗМІ можуть відносно вільно оприлюднювати інформацію про факти корупції, вести антикорупційні розслідування.

На найбільш загальному рівні така стратегія має передбачати заходи, спрямовані на усунення системних передумов виникнення політичної корупції, зокрема – на вдосконалення системи взаємодії між вищими владними інститутами через внесення необхідних змін до Конституції України, проведення «секторальних» реформ: адміністративної, судової, реформи правоохоронних органів (кримінальної юстиції).

Необхідними напрямками протидії корупції, складовими антикорупційної стратегії має бути наступне.

1. Посилення впливу громадян на процес формування органів влади, вироблення державної політики, а також підвищення ефективності механізмів політичної відповідальності. Високий рівень підтримки розбудови підприємницького сектору (малого й середнього) з боку великих підприємств та держави на основі принципу розвитку особливої форми змішаної економіки – біполярної структури [7, с.481–488].

2. Створення дієвих механізмів забезпечення прозорості діяльності влади.

3. Реалізація заходів з удосконалення нормативно-правового, інституційного та організаційного забезпечення протидії політичній корупції і корупції в цілому.

4. Активізація співпраці України з міжнародними організаціями у сфері протидії корупції.

Реалізація наведених та інших заходів, передбачених чинними державними актами і пропозиціями міжнародних організацій, є неможливою без визнання вищим керівницт-

вом держави того факту, що політична корупція в Україні є проблемою номер один і реальною загрозою її національній безпеці.

Індикатором здатності держави та суспільства до подолання політичної корупції має стати поява державного діяча (діячів), який публічно візьме на себе зобов'язання беззастережного слідування світовим стандартам антикорупційної поведінки, і зможе власним прикладом довести здатність їх реалізувати, зуміє заручитися підтримкою громадськості у своїх антикорупційних ініціативах.

Таким чином, головною передумовою успіху протидії політичній корупції в Україні була і залишається політична воля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / за ред. З. С. Варналія. – К. : НІСД, 2006. – 576 с.
2. Богдан А. Корупція, як і кожна серйозна хвороба, боїться запобіжних заходів / А. Богдан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publsh/article?artid=243780983&cat_id=240273340.
3. Закон України «Про засади запобігання протидії корупції» : від 07.04.2011 р., № 3206–VI // ВВР України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.
4. Індекс сприйняття корупції у 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.transparency.org>.
5. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) / М. І. Мельник. – К. : Юридична думка, 2004. – 400 с.
6. Політична корупція в Україні: суб'єкти, прояви, проблеми протидії. – К. : Центр Разумкова, 2009. – С. 5–84.
7. Предборський В. А. Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології : монографія /

В. А. Предборський. – К. : Кондор, 2005. – | 614 с.

Дудін М. М. Подолання системної корупції як засадничої стратегії забезпечення підприємницької безпеки в умовах тінізації / М. М. Дудін // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 156–160 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_28.pdf

Розглянуті процеси подолання системної корупції як засадничої стратегії забезпечення підприємницької безпеки в умовах тінізації. Показано, що корупція має мультиплікативний ефект – поширює непрозорі правила гри на всю систему суспільних відносин у державі, зокрема, на економіку. Тіньова економіка, у свою чергу, створює умови для отримання тіньових фінансових ресурсів, які підтримують існування політичної корупції, прискорення процесу гібридизації влади і олігархічного підприємництва. В результаті створюється «порочне коло» не добросовісної влади та не добросовісного бізнесу.

***

Дудин Н.Н. Преодоление системной коррупции как принципиальной стратегии обеспечения предпринимательской безопасности в условиях тенизации

Рассмотрены процессы преодоления системной коррупции как основополагающей стратегии обеспечения предпринимательской безопасности в условиях тенизации. Показано, что коррупция имеет мультипликативный эффект – распространяет непрозрачные правила игры на всю систему общественных отношений в государстве, в частности, на экономику. Теневая экономика, в свою очередь, создает условия для получения теневых финансовых ресурсов, которые поддерживают существование политической коррупции, ускорения процесса гибридации власти и олигархического предпринимательства. В результате создается «порочный круг» не добропорядочной власти и не добропорядочного бизнеса.

***

Dugin N.N. Overcoming Systemic Corruption as a Fundamental Strategy for Enterprise Security in a Shadowing

The process of overcoming systemic corruption as a fundamental strategy for enterprise security in the context of shadowing are saw. Corruption has a multiplier effect – distributes opaque rules on the entire system of social relations in the country, particularly on the economy. The shadow economy, in turn, creates the conditions for shady financial resources to support the existence of political corruption, accelerate the process of hybridization of oligarchic power and entrepreneurship. The result is a «vicious circle» of power and dishonorable business.

Форум